

Dit alles wil natuurlijk niet zeggen dat ook de Afscheidenen in die buurten woonden in de huizen die 'veel te smal, te hoog en klein (zijn) voor het grote aantal huisgezinnen'⁵⁷). Maar de conclusie dat de buurten waarin ze woonden niet van al te hoog sociaal aanzien waren, dringt zich wel op. En dat kan ook iets zeggen over de Afscheidenen die er leefden.

Buiten de stad was de situatie heel anders en ook daar woonden 26 Afscheidenen. Veelal woonden zij aan de verschillende lanen. Dit waren vrij smalle, modderige of slecht bestrate landweggetjes, waaraan buitenhuizen, blekerijen, lijnbanen en dergelijke lagen. Wanneer men aan een laan woonde, getuigde dat oorspronkelijk van een zekere welstand. Maar toen de woningnood in de stad groter werd, gingen de eigenaren van de grond aan de lanen hun bezit zo voordelig mogelijk gebruiken en verschenen de sloppen. Sloppen van arbeiderswoningen met een kamer, een uitgebouwde keuken en een zolder⁵⁸). Het is waarschijnlijk dat de Afscheidenen aan de lanen in dat soort huizen woonden, want de bezitters van de buitenhuizen woonden meestal zelf in de stad, en gaven ook hun adres in de stad op bij de volkstelling.

Zoals uit zijn stelling aan het begin van dit hoofdstuk gebleken is, betreft Mulder de benaming van 'kleine luyden' op de positie van de Afscheidenen als minderheidsgroepering. Het bovenstaande geeft de indruk dat de benaming voor wat Rotterdam betreft ook wel gebruikt kan worden met betrekking tot de sociale positie. Het lijkt erop dat het geen 'wishful speaking' was toen het stadsbestuur de Afscheidenen indeelde bij de zeer geringe burgerstand. Alles duidt erop dat dit ook inderdaad zo geweest moet zijn. Het zou echter te ver voeren daaruit dan te concluderen dat ook de Afscheiding in Rotterdam een element van sociaal protest in zich had, zoals Mulder voor de Friese dorpen aantoont. Daarvoor zou meer en ander onderzoek nodig zijn.

NOTEN

1) Dit artikel is een gedeeltelijke omwerking van een scriptie ter afronding van de studie voor de tweede-graads onderwijsbevoegdheid geschiedenis aan de lerarenopleiding Vrije leergangen - Vrije Universiteit te Amsterdam.

2) Archief-De Cock, voorl. inv. nr. 56, G.A. Rotterdam.

3) Archief Gereformeerde Kerk van Rotterdam, voorl. inv. nr. 539, G.A. Rotterdam.